

УНИВЕРЗИТЕТ
У НОВОМ САДУ

ФАКУЛТЕТ
ТЕХНИЧКИХ НАУКА

Трг Доситеја Обрадовића 6, 21000 Нови Сад, Република Србија
Деканат: 021 6350-413; 021 450-810; Централа: 021 485 2000
Рачуноводство: 021 458-220; Студентска служба: 021 6350-763
Телефакс: 021 458-133; e-mail: ftndeans@uns.ac.rs

ИНТЕГРИСАНИ
СИСТЕМ
МЕНАџМЕНТА
СЕРТИФИКОВАН ОД:

XXIX Skup **TRENDOVI RAZVOJA:**

**“UNIVERZITET PRED NOVIM
IZAZOVIMA”**

ZBORNİK RADOVA

www.trend.uns.ac.rs

2023

Uredio:

Prof. dr Boris Dumnić

**Vrnjačka Banja
8 - 11. 02. 2023.**

Naučno-stručni skupovi TRENDOVI RAZVOJA - TREND

1. skup: "Informacione tehnologije i primena u elektroenergetici", Novi Sad, okt.1994.
2. skup: "Električna vozila – pogon i aplikacije", Novi Sad, okt. 1996.
3. skup: "Savremene tehnologije u elektroprivredi", Kopaonik, mart 1997.
4. skup: "Nove tehnologije u elektrodistribuciji", Kopaonik, mart 1998.
5. skup: "Nove tehnologije u elektrodistribuciji", Kopaonik, mart 1999.
6. skup: "Nove tehnologije u elektrodistribuciji", Kopaonik, mart 2000.
7. skup: "Nove tehnologije u elektrodistribuciji", Novi Sad, feb. 2001.
8. skup: "Univerzitet i NT parkovi", Kopaonik, feb. 2002.
9. skup: "Bolonjski proces I tehnički fakultetiu", Kopaonik, mart 2003.
10. skup: "Integrirani univerzitet i tehničke struke", Kopaonik, mart, 2004.
11. skup: "Šta donosi novi zakon o visokom obrazovanju", Kopaonik, mart, 2005.
12. skup: "Bolonjski proces i primena novog zakona", Kopaonik, mart, 2006.
13. skup: "Akreditacija Bolonjskih studija", Kopaonik, mart, 2007.
14. skup: "Efikasnost i kvalitet bolonjskih studija", Kopaonik, mart, 2008.
15. skup: "Doktorske studije u Srbiji, regionu i EU", Kopaonik, mart, 2009.
16. skup: "Bolonja 2010: stanje, dileme i perspektive", Kopaonik, mart, 2010.
17. skup: "EVROPA 2020: društvo zasnovano na znanju", Kopaonik, mart, 2011.
18. skup: "Internacionalizacija univerziteta", Kopaonik, februar, 2012.
19. skup: „Univerzitet na tržištu“, Maribor, Slovenija, Feb. 2013.
20. skup: "Razvojni potencijal visokog obrazovanja", Kopaonik, Srbija, feb. 2014.
21. skup: "Univerzitet u promenama...", Zlatibor, Srbija, feb. 2015.
22. skup: "Nove tehnologije u nastavi", Zlatibor, Srbija, feb. 2016.
23. skup: „Položaj visokog obrazovanja i nauke u Srbiji“, Zlatibor, Srbija, feb. 2017.
24. skup: „Digitalizacija visokog obrazovanja“, Kopaonik, Srbija, feb. 2018
25. skup: „Kvalitet visokog obrazovanja“, Kopaonik, Srbija, feb. 2019
26. skup: „Inovacije u modernom obrazovanju“, Kopaonik, Srbija, feb.2020.
27. skup: „On-line nastava na univerzitetima“, Novi Sad, Srbija, feb.2021.
28. skup: „Univerzitetsko obrazovanje za privredu“, Kopaonik, Srbija, feb.2022.
29. skup: „On-line nastava na univerzitetima“, Vrnjačka Banja, Srbija, feb.2023.

Organizatori: **UNIVERZITET U NOVOM SADU I FAKULTET TEHNIČKIH NAUKA – NOVI SAD**

Programski odbor:

1. Prof. dr Dejan Madić
2. Prof. dr Srđan Kolaković
3. Prof. dr Boris Dumnić
4. Prof. dr Darko Stefanović
5. Prof. dr Aleksandar Kupusinac
6. Prof. dr Sebastijan Baloš

International Steering Committee:

1. Prof. Mester Gyula, Obuda University, Budapest, H
2. Prof. Darko Knežević, University of Banja Luka, B&H
3. Prof. Branko Blanuša, University of Banja Luka, B&H
4. Prof. Božidar Popović, University of East Sarajevo, B&H
5. Assoc. Prof. Saša Mujović, University of Montenegro, MG
6. Prof. Biljana Stamatović, UDG, Podgorica, MG
7. Assoc. Prof. Marian Greconici, Polytechnica Timisoara, RO
8. Prof. Damir Šljivac, University of Osijek, CRO
9. Prof. Danijel Topić, University of Osijek, CRO
10. Prof. Dimitar Taškovski, UKIM, Skopje, NMK
11. Prof. Ljupco Karadžinov, UKIM, Skopje, NMK
12. Prof. dr Rogerio Dionisio, Politécnico de CB, Portugal
13. Prof. Goran Šimunović, University of Slavonki Brod, CRO
14. Prof. Dražan Kozak, University of Slavonki Brod, CRO

Organizacioni odbor:

1. Prof. dr Srđan Kolaković
2. Prof. dr Boris Dumnić
3. Prof. dr Darko Stefanović
4. Prof. dr Aleksandar Kupusinac
5. Prof. dr Sebastijan Baloš
6. Dragomir Nikolić
7. Ljubinka Gerić
8. Zoltan Čorba
9. Danilo Nikolić
10. Barbara Vujković
11. Sara Havzi
12. Tijana Mocalj
13. Milana Vrtunski

Izdavač:

Fakultet tehničkih nauka
Univerziteta u Novom Sadu
Trg Dositeja Obradovića 6, Novi Sad,
Tel: 021/ 450-810
Fax: 021/ 458-133
e-mail: ftndean@uns.ac.rs,
www.trend.uns.ac.rs

Tehnička obrada:

Havzi Sara, MSc
Nikolić Dragomir, MSc
dr Zoltan Čorba,
Nikolić Danilo, MSc

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

378(082)

СКУП Трендови развоја (29 ; 2023 ; Врњачка Бања)

Zbornik radova [Elektronski izvor] / XXIX skup Trendovi razvoja [sa temom] "Univerzitet pred novim izazovima", Trend 2023, Vrnjačka Banja, 8-11. 02. 2023. ; uredio Boris Dumnić. - Novi Sad : Fakultet tehničkih nauka, 2023

Način pristupa (URL): http://www.trend.uns.ac.rs/stskup/trend_2023/TREND2023-ZBORNIK-RADOVA.pdf. - Opis zasnovan na stanju na dan: 22. 02. 2023.

ISBN 978-86-6022-554-4

a) Високошколско образовање -- Иновације -- Зборници

COBISS.SR-ID 108855561

Umnoženo u Novom Sadu, Februara 2023 godine.

Napomena: Organizator ne zastupa stavove, niti je odgovoran za tačnost podataka iznetih u radovima, već su to isključivo gledišta autora.

Organizaciju ovog skupa su pomogli Ministarstvo prosvete, Republike Srbije, Pokrajinski sekretarijat za visoko obrazovanje i naučnoistraživačku delatnost AP Vojvodine i IEEE Serbia and Montenegro Section-Education Society Chapter

NASTANAK I ZNAČAJ UČENJA NA DALJINU KAO STANDARDA U OBRAZOVANJU

Nenad Bingulac¹, Dalibor Krstinić², Dejan Logarušić³

^{1,2,3}Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu,

Pravni fakultet za privredu i prevošude u Novom Sadu Srbija

¹ nbingulac@pravni-fakultet.info, ² dkrstinić@pravni-fakultet.info, ³ dejan.logarusic@pravni-fakultet.info

Kratak sadržaj: Odavno »internet« u svom opsegu sveobuhvatnosti, predstavlja formalni i neformalni edukativni prostor. Prethodno izneto je neosporna i realna činjenica, odnosno stvarnost. Stvarnost na koju svi možemo da utičemo ali praktično niko ne može da je kontroliše. Svest o opasnosti neformalnog sistema (obrazovanja) gde je pitanje proverenosti i tačnosti informacije na veoma diskutabilnom nivou, osnovano se razmatra ali bez većih uspeha. S druge strane savremene tehnologije u značajnoj meri omogućavaju i olakšavaju učenje na daljinu. U ovom radu razmotriće se neki od značajnijih elemenata nastanaka i značaja učenja na daljinu kao prepoznatog standarda u obrazovanju počevši od toga što će se načiniti osvrt na prve oblike ovog načina edukacije koji datira još od 1840. godine, pa sve do savremenog percipiranja ovog oblika. Zatim, u nastavku ovog istraživanja načiniće se i kraći prikaz aktuelne potrebe za ovim vidom edukativnog procesa, a samim tim i na percepciju njegove perspektive, ali i na zakonodavno regulisanje. Pored do sada ukazanog, biće izneti zaključci anketnog upitnika koji je sporveden kod studenata Pravnog fakulteta za privredu i pravosuđe u Novom Sadu na temu učenja na daljinu. Na samom kraju rada uslediće zaključno razmatranje koje proizilazi iz celokupnog ovog istraživanja.

Ključne reči: Učenje na daljinu, zakonodavno predviđanje, značaj i uloga online edukacije

THE ORIGIN AND SIGNIFICANCE OF DISTANCE LEARNING AS A STANDARD IN EDUCATION

Abstract: For a long time, the "internet" in its scope of comprehensiveness has represented a formal and informal educational space. The previously stated is an indisputable and realistic fact, that is, reality. A reality that we can all influence, but practically no one can control. Awareness of the danger of an informal system (education) where the question of verification and accuracy of information is at a very debatable level, is considered on a basis, but without much success. On the other hand, modern technologies significantly enable and facilitate distance learning. This paper will consider some of the more significant elements of the origins and importance of distance learning as a recognized standard in education, starting with a review of the first forms of this way of education dating back to 1840, up to the modern perception of this form. Then, in the continuation of this research, a brief description of the current need for this type of educational process will be made, and therefore the perception of its perspective, as well as legislative regulation. In addition to what has been indicated so far, the conclusions of the survey questionnaire that was administered to the students of the Faculty of Law for Economy and Justice in Novi Sad on the subject of distance learning will be presented. At the very end of the work, there will be a concluding discussion that results from this entire research.

Key Words: Distance learning, legislative prediction, importance and role of online education

1. UVOD

Razvoj i kontinuirano osavremenjavanje obrazovnih tehnologija uslovljava promene u metodama i oblicima nastavnog rada, te takvoj organizaciji koja je orijentisana ka funkcionalnoj optimizaciji u eri masovne primene interneta i elektronskih izvora znanja.

Pod uticajem dosadašnjih dostignuća informaciono-komunikacionih tehnologija (IKT) i težnji savremenog čoveka da aktivnosti u privatnoj i poslovnoj sferi uskladi sa mogućnostima koje u velikoj meri pruža tehnološki aspekt, sistem obrazovanja, naročito sistem visokog obrazovanja, poslednjih godina aktivno je uključio informatičku podršku u oblast izvođenja nastavnog procesa. Cilj je povećanje aktivnosti učenika, kvalitetnijeg vrednovanja znanja i napredovanja učenika u skladu sa individualnim sposobnostima i predznanjima.

Internet u svom opsegu sveobuhvatnosti, predstavlja formalni i neformalni edukativni prostor. Prethodno izneto je neosporna i realna činjenica, odnosno stvarnost. Stvarnost na koju svi možemo da utičemo ali praktično niko ne može da je kontroliše. Svest o opasnosti neformalnog sistema (obrazovanja) gde je pitanje proverenosti i tačnosti informacije na veoma diskutabilnom nivou, osnovano se razmatra ali bez većih uspeha. S druge strane savremene tehnologije u značajnoj meri omogućavaju i olakšavaju učenje na daljinu.

U ovom istraživanju, kao što to i proizilazi iz samog naslova rada, bavićemo se nastankom i značajem učenja na daljinu kao standarda u obrazovanju, s tim da ćemo poseban deo rada posvetiti i mišljenjima studenata o nastavi na

daljinu, koje smo prikupili sprovođenjem ankete.

2. KRATAK OSVRT NASTANKA UČENJA NA DALJINU

Razvojem tehnologije i usavršavanjem interneta do nivoa da je svakodnevno neophodan u modernom svetu, navodi nas na verovanje da su začeci učenja na daljinu, popularnije nazvano online učenje, svega nekoliko godina unazad. Zapravo, to nije slučaj.

Prvo učenje na daljinu pojavilo se još početkom 1840. godine u Velikoj Britaniji. Londonski Univerzitet smatra se prvim univerzitetom koji je uveo učenje na daljinu u svoj obrazovni sistem u vidu eksternih programa i to zahvaljujući naprednim idejama Isaac Pitmana.[1]

Početkom 1850. godine u Sjedinjenim Američkim državama pojavljuje se učenje na daljinu koristeći poštanski sistem za organizovanje edukativnih kurseva.[2] Ti početni dopisni kursevi predstavljali su stručne kurseve kako bi se podigao nivo znanja zaposlenih, a najčešće su to bili stenografski kursevi (kursevi brzog pisanja) i kursevi iz oblasti bezbednosti u rudarstvu. Krajem veka, Univerzitet u Čikagu formira prvo učenje na daljinu na nivou fakulteta, koje nije imalo za cilj ono što se danas ostvaruje sa ovim vidom učenja već se prvenstveno odnosilo na promovisanje visokog obrazovanja.[3]

Razvojem radio uređaja, a to je period od 1920. godine, učenje na daljinu postaje znatno dostupnije i jednostavnije, ali učenje na daljinu na ovaj način i dalje predstavlja mešavinu sa dotadašnjim učenjem na daljinu putem pošte. Studenti su predavanja slušali putem radija, što predstavlja jednostranu komunikaciju predavača sa slušaocem (studentom), te je komunikacija student-predavač bila i dalje organizovana putem pošte.[4]

Naredni korak razvoja učenja na daljinu predstavlja uvođenje televizije u proces učenja. Godine 1934. Univerzitet u Ajovi postaje prva institucija koja je počela sa emitovanjem svojih predavanja putem televizije. Korespondencija između predavača i studenta ostaje na istom nivou kao i kod učenja na daljinu putem radija. [4]

Prekretnica u razvoju učenja na daljinu predstavlja početak masovne upotrebe računara i ekspanzije interneta u svim sferama modernog života. Ove tehnološke promene omogućile su jednostavniju i bržu komunikaciju između predavača i studenata. Za prvi virtuelni Univerzitet smatra se Jones International University koji je oformljen 1993. godine u Sjedinjenim Američkim državama.[5]

Prikazali smo na koji je način razvoj tehnologija uticao na razvoj učenja na daljinu, ali promene nisu bile samo u tome već i u nazivu ovog vida učenja. Prvobitne polemike su se vodile oko naziva „učenje na daljinu" (distance learning) i „obrazovanje na daljinu" (distance education). Učenje na daljinu predstavlja termin koji se odnosi na sposobnost učenja, dok obrazovanje na daljinu predstavlja aktivnost u sposobnosti učenja.[6] Razvojem tehnologija ipak je prihvaćen naziv „učenje na daljinu" prvenstveno iz razloga jer je učenje predstavljalo osnovu ovog vida prenošenja znanja. Sa sve većim uticajem interneta u sferi obrazovanja, pojavili su se i novi termini za učenje na daljinu koji su prvenstveno zasnovani na načinu učenja, pa su tako nastali nazivi „online learning", „e-learning" , „virtual learning" , „web-based learning" itd.[7]

4. NEKI OD OBLIKA UČENJA NA DALJINU, AKTUELIZACIJA I PERSPEKTIVE

Učenje na daljinu predstavlja napor univerziteta da omogući pristup učenju onim studentima koji nisu u mogućnosti da zbog određenih okolnosti prisustvuju predavanjima i drugim fakultetskim obavezama. Danas gotovo da nema univerziteta koji ne pruža mogućnost učenja na daljinu. Učenje na daljinu, korišćenjem modernih tehnologija, možemo da grupišemo u sinhronizovano učenje i nesinhronizovano učenje.[8]

Kod sinhronizovanog učenja na daljinu svi učesnici u procesu učenja (predavači i studenti) moraju da budu pristuni u isto vreme u unapred zakazanim terminima. Ovaj vid učenja izuzetno podsća na klasične metode učenja na fakultetima, stim da je prava učionica zamenjena sa virtuelnom. Korespondencija na predavanjima je u ovom vidu nastave moguća putem web konferencije, video konferencije i na drugi način putem interneta (VoIP, live streaming, itd.)

Nesinhronizovano učenje omogućava da studenti pristupaju dostupnim materijalima za učenje u vreme kada to njima odgovara, a koje nije prethodno utvrđeno od strane predavača. Da preciziramo. Kod ovog vida učenja na daljinu nije potrebno da predavači i studenti budu u isto vreme u virtuelnoj učionici, jer se korespondencija odvija putem elektronske pošte (e-mail), online oglasnih tabli, foruma, video ili audi snimaka i na druge slične načine.

Naveli smo neke od vidova putem kojih studenti pristupaju dostupnim materijalima za učenje na daljinu, te ćemo pokušati da ih svrstamo po efikasnosti. Smatramo da se na prvom mestu nalazi video i web konferencija, jer je ovakva komunikacije najsličnija klasičnom vidu predavanja i korespondencije. Na poslednjem mestu, kao najmanje efikasan vid učenja na daljinu, možemo reći da se nalazi upotreba foruma, jer postoji potpuno odsustvo vizuelnog i audio kontakta između predavača i studenata, pri čemu je i komunikacija znatno usporena, obzirom da se vrši putem unosa teksta.

Pored pomenutog grupisanja na sinhronizovano i nesinhronizovano učenje, određeni autori, u okviru savremenog učenja na daljinu prave razliku između e-učenja (e-learning) i online učenja (online learning).

Elektronsko učenje (e-učenje) po Nikolsu (Mark Nichols) predstavlja svaki vid učenja koji je isključivo dostupan putem određenih savremena sredstva počev od internet dostupnosti (web-based), internet distribucije (web-distributed) ili direktnim pristupom internetu preko određenih aplikacija (web-capable) [9]. Pojedini autori smatraju da je e-učenje samo deo online učenja i da preduslov za e-učenje nije samo da su podaci zapisani u nekom vidu

elektronskog oblika, već je potrebno da pored deskriptorne uloge postoji i određena interakcija sa studentom.[10]

Perspektiva učenja na daljinu je apsolutna i praktično je nemoguće očekivati ili zamisliti da ubuduće ovakav vid edukacije neće postojati. Realno samo će se unapređivati.

Učenje na daljinu uz korišćenje modernih tehnologija sve više postaje »prirodnije« i tzv. user friendly, odnosno praktičnije i dostupnije za korišćenje, ali svakako postoje i varijacije u ovom vidu obrazovanja. Neke od njih su:[11]

Vremenski neodređeni online kursevi (open schedule online courses) koji predstavljaju vid nesinhronizovanog tipa učenja gde se korespondencija odvija isključivo putem elektronske pošte i online oglasnih tabli. Ovaj vid učenja na daljinu odlikuje velika sloboda studenata jer sami organizuju svoje obaveze u okviru rokova koju su zadati.

Hibridno učenje na daljinu (hibrid distance learning) koje predstavlja vid sinhronizovanog i nesinhronizovanog vida učenja. Student je u obavezi da prisustvuje u određenim terminima predavanjima koja se organizuju i u klasičnim učionicama i u virtuelnim. Pored pomenute prednosti, student svoje ostale obaveze može da završi putem elektronske pošte ili foruma.

Učenje na daljinu zasnovano na računaru (computer based distance learning) koje predstavlja obavezu studenta da prisustvuje fakultetskim aktivnostima u određeno vreme iz posebno pripremljene računarske učionice-

Vremenski određeni online kursevi (fixed time online courses) koji predstavljaju sinhronizovani vid učenja na daljinu jer su studenti u obavezi da prisustvuju u određeno vreme online predavanjima.

Aktuelnost potrebe učenja na daljinu smo mogli da vidimo kada je krajem septembra 2020. godine, Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja donelo Preporuke za prevenciju korona virusa na visokoškolskim ustanovama (VŠU) u okviru mera vezanih za sprečavanje širenja bolesti Covid-19.[12] Da ne bude zabune u Zakonu o visokom obrazovanju se predviđa (čl.43 st. 5 i čl.96) da visokoškolska ustanova može izvoditi studijski program na daljinu, u skladu sa dozvolom za rad, a da se bliži uslovi i načini ostvarivanja studijskog programa na daljinu uređuju se opštim aktom visokoškolske ustanove.[14] Pomenuto smo naznačili iz razloga što problemi sa Covidom-19 nisu bili razlog stvaranja studija na daljinu u našem obrazovnom sistemu, već je bilo samo aktuelizacija ovog načina studiranja.

Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja i Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja načinili su spisak predloga alata za učenje na daljinu.[9] Predloženi alati tj. sistemi za upravljanje učenjem (Learning Management System – LMS) su: Moja škola – platforma MPNTR, Microsoft Teams, Edmodo – virtuelna učionica, Google učionica, Moodle i Twinspace.[14]

5. REZULTATI ANKETNOG ISTRAŽIVANJA

Za potrebe ovog istraživanja, kod studenata Pravnog fakulteta za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, sprovedeno je anketno istraživanje. U ovoj anketi učestvovalo je 183 studenta svih godina studija. Anketa je sprovedena elektronskim putem i pored standardnih anketnih pitanja koja su se odnosila na uzrast, pol i godinu studija, fokus ankete je bio na upravo nekoliko pitanja koja ćemo u zaključnoj formi ovde i prikazati. Moramo napomenuti da smo na neki način izjednačili u anketnim pitanja naziv „studije na daljinu” sa nazivom „online studiranje” iz razloga jer iako je u uvodnom delu ankete bila naznačeno definisanje pojmova, kod dela studenata je izazvalo zbuñenost i neprihvaćenost terminologije. Tabela prikaz dobijenih rezultata možete videti u nastavku.

Tabela 1 – Rezime dobijenih rezultata na pojedina anketna pitanja

Anketno pitanje	Ponudeni odgovori	
Prilikom upisa na fakultet za koji oblik studiranja biste se opredelili?	Online studiranje / Studije na daljinu	Klasično studiranje
	31%	69%
Da li smatrate da se na pravnom fakultetu nastava može isključivo odvijati sistemom studija na daljinu (online)?	Da	Ne
	30%	70%
Na koji način bi se po Vama trebala odvijati online nastava (studije na daljinu)?	Preko web kamere	Tekstualni (forumski) tip
	23%	77%

Na postavljeno pitanje „Prilikom upisa na fakultet za koji oblik studiranja biste se opredelili?”. Za ovo anketno pitanje bila su ponuđena dva odgovora i to „online studiranje” i „klasično studiranje”. Svi ispitanici su odgovorili na ovo pitanje. Za online studiranje se opredelilo 31% studenata, dok se 69% studenta opredelilo za klasično studiranje.

Na postavljeno pitanje „Da li smatrate da se na pravnom fakultetu nastava može isključivo odvijati sistemom studija na daljinu (online)?”. Za ovo anketno pitanje bila su ponuđena dva odgovora i to „da” i „ne”. Svi ispitanici su odgovorili na ovo pitanje kao i u prethodnom slučaju. Za odgovor „da” opredelilo se 30% studenata, dok se 70% studenta opredelilo za odgovor „ne”. Ovde možemo da primetimo da je skoro identičan procenat na odgovoru „da” za isključivo studiranje na daljinu na pravnom fakultetu, sa procentom odgovora „online studiranje” koji je bio ponuđen za pitanje za koji biste se način studiranja opredeli (prethodno anketno pitanje). Iz ovoga možemo da zaključimo da najverovatnije su iste osobe dale odgovore *pro online*.

Na postavljeno pitanje „Na koji način bi se po Vama trebala odvijati online nastava (studije na daljinu)?”. Za ovo anketno pitanje bila su ponuđena dva odgovora i to „preko web kamere” i „tekstualni (forumski) tip”. Svi ispitanici su odgovorili na ovo pitanje. Za odvijanje nastave upotrebom web kamere se opredelilo 23% studenata, dok se 77% studenta opredelilo za tekstualni tip odvijanja nastave na daljinu. Iz kasnijeg neoficijalnog dela razgovora, moglo se zaključiti da su se studenti opredeljivali za forumski tip jer im „deluje” brži i praktičniji za dobijanje edukativnih informacija, dok kod upotrebe web kamere (uživo ili snima) potrebno je vreme da se dođe do traženog podatka.

6. ZAKLJUČAK

Visokoškolske ustanove mogu teorijsku nastavu da omoguće putem studija na daljinu, a svakako i kombinovano, tako što će se deo nastave držati preko platforme, a deo u zgradi visokoškolske ustanove, posebno kada se radi o visokoškolskim ustanovama koje su iz društveno humanističkog polja.

U ovom radu smo obradili smo nastanak i značaj učenja na daljinu, u preciznim ali konciznim crtama. Posebni deo rada je bio posvećen anketnom istraživanju koje je sprovedeno kod studenata Pravnog fakulteta za privredu i pravosuđe u Novom Sadu. Na osnovu uzorka anketiranih studenata, mogli smo da vidimo da i dalje 2/3 smatraju da bi trebala da se odvija klasična nastava na fakultetu, dok 1/3 ispitanih studenata smataju da bi mogla nastava da se odvija i preko studija na daljinu. Da li će se ovi procenti promeniti, ostaje pitanje za neko drugo vreme. Mišljenja smo da sredina kao što je Republika Srbija, tj građani, ne bi prihvatili da na nekoj ustanovi postoji samo studije na daljinu kao isključivi model edukacije. Što ne znači da povremena primena ovog načina studija može da škodi.

Učenje na daljinu je zakonski predviđeno i na svakoj visokoškolskoj ustanovi je obezbede određene uslove u cilju kvalitetnog izvođenja studijskog programa, koji naravno mora biti akreditovan, i da se nastavni sadržaj može kvalitetno izneti, kao što je slučaj kod klasničnog načina studiranja.

7. LITERATURA

- [1] Michael Moore, Greg Kearsley, *Distance Education: A Systems View, Second, Belmont, CA: Wadsworth, 2005.*
- [2] Saba Farhad, *Distance Education in the United States: Past, Present, Future, 2011.*
- [3] Origins of distance learning, Campus and online schools, www.campusandonlineschools.com/history-of-online-colleges/origins-of-distance-learning/, 2022.
- [4] Dan Casey, *A Journey to Legitimacy: The Historical Development of Distance Education through Technology.* TechTrends: Linking Research & Practice to Improve Learning, 52(2), 2008.
- [5] History of Jones International university, www.jiu.edu/about-jiu/our-history/history-jones-international-university, 2022.
- [6] Thierry Volery, Lord, Deborah, *Critical success factors in online education.* International Journal of Educational Management, 14(5), 2000.
- [7] Don Conrad, *E-Learning and social change: An apparent contradiction*, In. M. Beaudoin (Ed.), Perspectives on higher education in the digital age, New York: Nova Science Publishers, 2006.
- [8] Nenad Bingulac, Jelena Matijašević, Joko Dragojlović, *Uloga interneta u sferi obrazovanja*, Pedagoška stvarnost, broj 3/2015, Pedagoško društvo Vojvodine, 2015.
- [9] Mark Nichols, *A theory of eLearning*, Educational Technology & Society, 6(2), 2003.
- [10] Djamshi Tavangarian, Markus Leybold, Kristin Nölting, Mac Röser, *Is e-Learning the solution for individual learning?* Electronic Journal of e-Learning, 2(2), 2004.
- [11] Different types of distance learning www.campusexplorer.com/college-advice-tips/7021E31E/Different-Types-of-Distance-Learning/, 2022.
- [12] *Preporuke za prevenciju korona virusa na visokoškolskim ustanovama (VŠU) u okviru mera vezanih za sprečavanje širenja bolesti Kovid 19.*
- [13] Zakon o visokom obrazovanju, "Sl. glasnik RS", br. 88/2017, 73/2018, 27/2018 - dr. zakon, 67/2019, 6/2020 - dr. zakoni, 11/2021 - autentično tumačenje, 67/2021 i 67/2021 - dr. zakon
- [14] Nenad Bingulac, Jelena Matijašević, Sanja Škorić, *Aspekti učenja na daljinu posmatrano iz pravne perspektive, On-line nastava na univerzitetima - Trend 2021, XXVII Skup Trendovi razvoja, Novi Sad*